

Горбатенко Володимир Павлович

*Доктор політичних наук, професор, провідний науковий співробітник
відділу конституційного та муніципального права*

Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України (м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0000-0002-2400-954X>

e-mail: stateandlaw@ukr.net

**ВІД КРИЗИ ІДЕНТИЧНОСТІ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО
СВІТОСПРИЙНЯТТЯ: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ**

Резюме

Систематизовано результати дискурсу, пов'язаного з пошуками оптимальної моделі української національної ідентичності. Охарактеризовано прояви кризи ідентичності в незалежній Україні та процес її подолання шляхом переорієнтації національного світосприйняття від соціальної ідентичності до цілеспрямованого формування моделі національної ідентичності. Проаналізовано можливості, зміст і перспективи формування сучасної моделі української національної ідентичності. До основних напрямів її формування віднесені: відновлення справедливості по відношенню до української національної культури; ототожнення громадян з українською нацією як соціокультурною спільнотою; створення умов для формування толерантності, діалогу між іншими етнічними групами; консолідація держави й суспільства на основі громадянського єднання; залучення до процесу творення української національної ідентичності усіх сфер суспільного життя. Виявлено основні напрями подолання кризи ідентичності у процесі модернізації українського суспільства: 1) вироблення системи стійких інституційних орієнтирів, відповідних сучасному етапові модернізації українського суспільства; 2) поступове освоєння плюралістичного типу самоідентифікації особистості, який передбачає вільний, творчий, відкритий особистісний пошук і вибір; 3) наповнення ідентифікаційних практик новим змістом, з орієнтацією на поєднання у свідомості суб'єктів суспільно-політичного розвитку реального й символічного світосприйняття; 4) творче засвоєння на рівні державної влади західних стандартів споживання,

рівня життя, індивідуальної свободи з метою їхнього утвердження у національну суспільну практику. З'ясовано, що формування моделі національної ідентичності потребує утвердження виваженої політики, спрямованої не лише на стабілізацію сучасного становища, а й на довгострокову стратегію оновлення суспільства, яка має базуватися на глибоко усвідомленій відповідальності вільної людини.

Ключові слова: криза ідентичності; національна ідентичність; псевдоідентичність; політика ідентичності; самоідентифікація; національне світосприйняття; громадянське суспільство; національна безпека; євроінтеграція; модель національної ідентичності.

Вступ

Здобуття Україною національної незалежності на початку 1990-х років, як наслідок розвалу Радянського Союзу, відбулося відносно безболісно. Разом із тим, поряд з іншими кризовими явищами і процесами, виникла криза ідентичності, пов'язана з необхідністю усвідомлення своєрідності національної традиції та сприйняття історичної спадщини, розуміння особою свого місця в суспільстві, меж і напрямів суспільно-політичної діяльності в умовах кардинальної зміни параметрів соціального буття.

Кризовий характер ідентифікаційного процесу виник за різкого переходу від одного типу соціально-політичного життя до іншого, від залежного, але чітко визначеного існування в межах загальнозрозумілих уявлень щодо характеру суспільного ладу до невизначеної ситуації з необхідністю суспільного та індивідуального вибору. Ця ситуація зумовила пошук громадянами свого місця між старими й новими формами буття, потребу врівноваження двох протилежних полюсів свідомості. Наслідком цього постало множення проявів кризи ідентичності, які дотепер являють собою неабияку перешкоду на шляху до загальнонаціонального об'єднання населення України. Значним недоліком державотворців на початках становлення самостійної державності стало те, що ідентичність було віддано на відкуп протиборчим політичним силам, не врахувавши, що державна (національно-державна) ідентичність «особливого значення набуває у часи активізації так званої п'ятої колони — певних груп населення, які не лише мають відмінне від пропонованого владою бачення майбутнього, а й здатні задля зміни політичного курсу країни піти на відкриту співпрацю із зовнішніми силами і підірвати цілісність держави зсередини» [1, с. 141]. Утім і позиція державотворців, навіть на рівні вищих посадових осіб держави, у питанні відстоювання національної свідомості виявилась неоднозначною.

Разом із переорієнтацією свідомості на поступове визнання специфіки функціонування нової політичної системи суспільства у перехідний період відбулися руйнація єдиної інтегральної системи цінностей та

плюралізація існуючих культурно-ціннісних установок. Все це, зрештою, вилилось у розширення поля ідентифікаційних установок, які набули плюрних ознак — від мирного співіснування до відкритої конфронтації. Ця проблема певною мірою була пов'язана з поліетнічністю України, оскільки суспільство з такою ознакою, як зазначає Г. Лозко, «штучне й хаотичне, а отже, й антидемократичне, бо в ньому немає глибинного ядра, що притягує кровноспоріднені елементи, об'єднані спільністю землі (національного дому) й долі (рідної історії)» [2, с. 410]. Однак, це лише одна із причин. На вищезазначений процес також визначально вплинули: розрив між утвердженням пріоритету особи в суспільно-політичному розвитку та широким декларуванням ідеї пріоритету загальнодержавних, загальнонаціональних інтересів; відсутність гармонії між національною ідентифікацією та іншими різновидами колективно-культурної ідентифікації; суперечливість між міфами про національну ідентичність та реальними потребами, інтересами і прагненнями окремих груп, категорій населення; надмірна увага політикуму до ідеологем і низький рівень соціально-прагматичних пропозицій у процесі реформування суспільного організму.

Російсько-українська війна від 2014 року, й особливо після 2022 року, не лише засвідчила потребу радикалізації національного відродження, а й поставила на порядок денний нагальну необхідність утвердження сучасної національної моделі ідентифікації суспільства, що передбачає розрив зв'язків з усіма російсько-радянськими (пострадянськими) імперськими наративами. Ця історична за своїми наслідками ситуація підтверджує висновок Е. Сміта, висловлений ще в 1990 році про те, що «у передбачуваному майбутньому національна ідентичність та націоналізм і далі, ймовірно, становитимуть могутню і все більшу силу» [3, с. 9]. І саме довкола цієї проблеми триває (зі значним зростанням інтенсивності в умовах війни) дискурс українських науковців, зокрема, таких, як Б. Бевза, І. Губеладзе, І. Дзюба, М. Закіров, О. Калакура, М. Кармазіна, О. Картунов, М. Козловець, А. Колодій, І. Кресіна, Н. Кривда, В. Кулик, Г. Лозко, Л. Лойко, Л. Ляпіна, О. Майборода, Р. Марутян, Л. Масенко, Л. Нагорна, Н. Пелагеша, М. Розумний, М. Рябчук, О. Стегній, М. Степико, Л. Шкляр, М. Шульга, А. Яблунівський.

Необхідність систематизації результатів дискурсу, пов'язаного з пошуками оптимальної моделі української національної ідентичності визначила мету і завдання пропонованої статті. Відповідно метою дослідження проблеми є осмислення проявів кризи ідентичності в незалежній Україні та процесу її подолання шляхом переорієнтації національного світосприйняття від соціальної ідентичності до цілеспрямованого формування моделі національної ідентичності. До завдань даного дослідження віднесено: з'ясування еволюції й характерних ознак кризи ідентичності в умовах

становлення незалежної України; аналіз можливості й перспектив формування сучасної моделі української національної ідентичності; виявлення основних напрямів подолання кризи ідентичності у процесі модернізації українського суспільства.

Методи дослідження

У процесі дослідження використані описовий, історичний і системний методи, які дозволили узагальнити, систематизувати й оптимізувати інформацію, що стосується еволюції ідентичності українського суспільства в умовах незалежної України.

Результати дослідження

У сфері діяльності зацікавлених соціальних суб'єктів індивідуальні, групові, професійні та інші різновиди ідентифікаційних установок створили в українському суспільстві критичний рівень взаємного накладання справжніх та уявних ідентичностей. Причому таке накладання несе в собі подвійне навантаження — етос минулого ідеологізованого світосприйняття та намагання втиснути у його прокрустове ложе нові образи, символи, уявлення. Псевдоідентифікація, з одного боку, виявила себе у надмірній ідеалізації минулого, а з іншого — у пов'язуванні певними групами населення економічних негараздів з незалежністю України та ідентифікації себе з неіснуючим СРС. Р. Останнє Л. Масенко визначила як «хворобу советськості», до симптомів якої належать «соціальний інфантилізм, нездатність до критичного мислення, відсутність імунітету до політичної демагогії і шахрайства, зосередженість на приватних інтересах й ігнорування загальнонаціональних вартостей» [4, с. 173].

Інтенсивність виникнення псевдоідентичностей засвідчила тенденцію до зростання у періоди виборчих кампаній. У передвиборчій боротьбі яскраво виявилась конфронтація влади й народу і абстрактно-розмитий характер їхнього взаємного сприйняття. Влада за цих умов характеризувалася широким спектром вербальних символів: “мафія”, “номенклатура”, “корумпована каста”, “пани-демократи”, “товариші-соціалісти”, “зłodії” та ін. Подібне світосприйняття характеризувало і процес формування ринкових відносин. Відповідно на адресу багатих або уявно багатих народне уявлення про справедливість формувало різного роду епітети: “торгаші”, “спекулянти”, “нувориші”, “нові українці” та інше. Схильність до такого клеймування означала прагнення масової свідомості до ілюзорної перемоги над представниками влади та досягнення ефемерної справедливості.

Криза ідентичності в українському суспільстві виявила себе також в агресивному відторгненні всього нового, незвичного, “чужого”. Як наслідок, свідомість перехідного типу значну кількість енергії витратила на створення образів “чужого”, “ворога” всередині країни. Звідси — гіпертрофований

характер ролі традиційних каналів соціальної ідентифікації. Виникнення етноцентричних, войовничих (націоналістичних, соціалістичних, шовіністичних, кланово-олігархічних) позицій перетворюється на одну з форм подолання комплексу неповноцінності, властивого маргінальним верствам населення, або виступає своєрідною сатисфакцією для тих, хто втратив після переорієнтації системи політико-ідеологічних цінностей можливість самоідентифікації в системі визначених соціальними змінами координат. Подібні орієнтації часто слугують приманкою, за допомогою якої певні політичні сили залучають соціальні низи в орбіту свого партійного або групового впливу. Войовничі ідентифікації, зазвичай, розвиваються в широкому діапазоні оцінок і дій, однак вони завжди спрямовані на пошуки іноді наперед визначеного суспільного ворога, на заклики до здійснення каральних акцій.

Однією з проблем соціально-політичної ідентифікації в Україні виступають крайні уявлення, які уживаються у масовій свідомості. До таких уявлень можна віднести одночасну орієнтацію значної частини представників політичного істеблішменту на ієрархічні та егалітарні принципи соціальної організації. Ієрархічні орієнтації призводять до відриву влади від основної маси населення, до виникнення негативного явища елітарного авангардизму, що є наслідком нездорової конкуренції на державно-владному рівні. Якщо ієрархічні тенденції формуються самим істеблішментом, то егалітарні виростають знизу, набуваючи в перехідних умовах суспільного розвитку анархістських тенденцій. Якби анархістські тенденції були властиві лише "масі", тоді влада могла б значно легше з ними впоратись. Однак парадоксальність ситуації в Україні полягає в тому, що значна частина політичних еліт розглядає названі тенденції як істинні прагнення населення або прагматично використовує їх для розробки теоретичних програм боротьби за офіційне панування. Поряд із цим подібні уявлення сприяють поглибленню властивого для перехідних суспільств конфлікту традиціоналізму і модернізації.

Достатньо високий освітньо-культурний рівень розвитку українського населення зумовив усвідомлення необхідності засвоєння стандартів західної політичної культури, таких як приватна власність, правова держава, свобода особистості та ін. Однак, внаслідок того, що названі цінності не були належним чином засвоєні українським суспільством у процесі соціалізації, їхня імплементація не виправдано розтяглася на тривалий період. Відповідно несформована національна ідентичність стала однією з головних причин розтягування на десятиліття процесу європейської інтеграції України. «Причини кризи української ідентичності, що значною мірою розтяглася в часі, криються в існуванні України, залежному від російської та радянської імперій з їх чужими мовною і культурною складовими.

Основний економічний потенціал країни після руйнації Радянського Союзу, зосереджений у Східному і Південному регіонах і традиційно орієнтований на співробітництво з Росією, продовжував чинити значний вплив на політику. Особливо це виявлялося під час виборів, оскільки в цих регіонах значно більшою є густота населення. А отже, прояви кризи національної ідентичності далися взнаки й за спроб переорієнтації з російського вектора міжнародних відносин на європейський» [5, с. 321 – 322].

Обраний на початку незалежності України вектор поступового утвердження соціальної ідентифікації виявився хибним. Відповідно фахівці й саме нинішнє буття українців спонукають до необхідності переорієнтації суспільства на національне світосприйняття. Російсько-українська війна від 2014 року, й особливо після 2022 року, не лише засвідчила потребу радикалізації національного відродження, а й поставила на порядок денний нагальну необхідність утвердження сучасної національної моделі ідентичності, що передбачає розрив зв'язків з усіма російсько-радянськими (пострадянськими) імперськими нарративами. У цьому контексті М. Степико вважає, що забезпечення моделі української національної ідентичності поряд з іншим має включати: «Утвердження пріоритетності у сфері суспільного буття та законодавчий захист таких національних цінностей: людської гідності, свободи, соборності України, рівноправності громадян незалежно від їх національності, поваги до державних символів, розуміння їх важливості для функціонування, розвитку та стійкості держави» [6, с. 385]. Якщо узагальнити інші подібні підходи, можна переконатися, що означена модель має ґрунтуватися на наступних складових: 1) відновлення попораної справедливості по відношенню до української національної культури, мови, традицій; 2) ототожнення громадян з українською нацією як соціокультурною спільнотою, територією її проживання, економічними та громадянськими цінностями; 3) створення умов для формування толерантності, діалогу між іншими етнічними групами на основі сприйняття України як мононаціональної держави, де понад 70 відсотків населення відносить себе до однієї етнічної групи; 4) консолідація держави й суспільства на основі громадянського єднання, формування на етнонаціональній основі колективної ідентичності як чинника самозбереження українства; 5) залучення до процесу творення української національної ідентичності усіх сфер суспільного життя (економіки, політики, права, культури та ін.).

Зазначене якраз і передбачає першочергове завдання на рівні взаємодії держави і громадянського суспільства — подолання кризи ідентичності. Зважаючи на це, М. Степико слушно зазначає: «Успішно подолана криза ідентичності є найважливішим моментом розвиненої ідентичності. Якби не було криз колективної ідентичності, не було б і суспільного поступу

нації та її інститутів. Отже, завдання полягає в тому, аби визначити причини, зміст і спрямованість криз колективної ідентичності та запропонувати чітку і зрозумілу більшості політику їх подолання» [7, с. 293]. Які ж проблеми в цьому сенсі слід вважати першочерговими?

1. Вироблення системи стійких інституційних орієнтирів, відповідних сучасному етапові модернізації українського суспільства, насамперед подолання віртуальних колективних та індивідуальних орієнтацій, звернених у минуле. Творення реального ціннісного, нормативного й інституційного порядку на основі поєднання європейських та національних цінностей та утвердження істинного ідентифікаційного процесу. З початком російської агресії постало вочевидь, що формування національної ідентичності має важливе значення для захисту життєво важливих національних інтересів. Щодо цього фахівці дійшли наступного висновку: «Зміцнення національної ідентичності, розвиток патріотизму, створення умов для міжетнічного діалогу є основними завданнями у сфері національної безпеки не лише для країн, що стали об'єктом агресії з боку сусідніх держав, а й для етнічно однорідних держав» [8, с. 65].

2. Поступове освоєння плюралістичного типу самоідентифікації особистості, який передбачає вільний, творчий, відкритий особистісний пошук і вибір, зміну принципу взаємодії між групами людських спільностей. Разом із тим, слід мати на увазі, що цьому процесові повинне передувати «конструювання ідентичності». Характеризуючи цей напрям, Б. Бевза зазначає: «Цілеспрямовану дію держави в зазначеному контексті загалом можна окреслити як «політику ідентичності», що є одним із ключових політичних процесів, який структурує та нормативно оформлює колективно схвалювані та практиковані у суспільстві елементи ідентичності. Ця діяльність є передумовою ефективності та сталості процесу консолідації суспільства навколо національної ідентичності» [9, с. 306]. Утвердження принципів співіснування, співробітництва і уявлення про всі групи, спільності як підрозділи планетарної спільноти, світової співдружності можливе в майбутньому на основі сформованої, незалежної від чужих впливів національної ідентичності та стійких щодо її збереження й розвитку носіїв.

3. Наповнення ідентифікаційних практик новим змістом, з орієнтацією на поєднання у свідомості суб'єктів суспільно-політичного розвитку реального й символічного світосприйняття. А отже, важливою проблемою є належна увага до символічної складової політики ідентичності. На думку К. Голденштейн, невід'ємною складовою останньої є використання національних символів з тим, щоб «склалося динамічне, але стійке суспільство». Натомість, «слабкість у проведенні цієї політики, неконтрольована боротьба символів політичної ідентичності та «контр-ідентичностей» може обернутися руйнуванням суверенітету держави» [10, с. 154]. При цьому

символи слід розглядати не як доміную політики ідентичності, а лише як невід’ємну складову адекватного співвіднесення групового та особистісного рівнів національної ідентичності з процесами національно-державного вдосконалення суспільного організму.

4. Творче сприйняття на рівні державної влади західних стандартів споживання, рівня життя, індивідуальної свободи з метою їхнього утвердження у національну суспільну практику. Перехід у процесі цілеспрямованого утвердження модернізації від стихійного вестернізованого світосприйняття до усвідомленого розвитку національної повноцінності, впевненості у спроможності національної культури органічно поєднувати в собі кращі зразки її власних і запозичених елементів. У цьому контексті перспективи України однозначно пов’язані з необхідністю поєднання національної ідентичності новітнього зразка з ціннісно зумовленою та значною мірою практично засвоєною європейською ідентичністю, котра так само перебуває на стадії свого розвитку та вдосконалення. На думку М. Гібернау, модель, що цілеспрямовано конструюється (у нашому випадку — державою і громадянським суспільством), — «це спрямована згори вниз інституційно створена ідентичність, призначена сприяти зразкам солідарності серед розмаїтого населення» [11, с. 151]. І цей паралельний процес, вірогідно, триватиме упродовж кількох десятиліть, аж поки євроінтеграційний процес не набуде більш чіткого геополітичного і соціокультурного виявів.

Висновки

Подолання кризи ідентичності вкрай необхідне для виведення українського суспільства із зони невизначеного існування, запобігання згортанню модернізаційного процесу, досягнення справедливого миру й забезпечення післявоєнної відбудови України. Розв’язання цих завдань потребує послідовної орієнтації влади на підтримку соціальних сил, зацікавлених у справжній модернізації, готових забезпечити здійснення соціальних перетворень, убезпечити наступні покоління від посягань на суверенітет держави та розбалансування суспільства гібридними засобами. Формування моделі національної ідентичності потребує утвердження вираженої політики, спрямованої не лише на стабілізацію сучасного становища, а й на довгострокову стратегію оновлення суспільства, яка має базуватися на глибоко усвідомленій відповідальності вільної людини.

Список посилань

1. Закіров М. Б. Феномен політичної думки російського зарубіжжя в контексті української державної ідентичності: монографія; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 564 с.

2. Лозко Г. Ентропія культу життя в глобальну епоху. Антологія християнства: хрестоматія з релігієзнавства та культурології / за заг. ред. Г. Лозко. Вид 2-ге зі зм. і доп. Тернопіль: Мандрівець, 2010. С. 408 — 412.
3. Сміт Ентоні Д. Національна ідентичність. Пер з англ. П. Таращука. Київ: «Основи», 1994. 224 с.
4. Масенко Л. Конфлікт мов та ідентичностей у пострадянській Україні. Київ: ТОВ «Видавництво “Кліо”», 2020. 176 с.
5. Горбатенко В. П. Європейський вибір України в умовах російсько-української війни. Правова держава: Щорічник наукових праць Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Випуск 36. Київ, 2025. С. 319 — 331.
6. Полілог про українську ідентичність: політико-культурологічний дискурс вітчизняних інтелектуалів. Суспільно-політичні процеси. Наукове видання Академії «Українська Політія». Випуск 23 — 24. Київ: Видавництво Політія, 2025. С. 342 — 387.
7. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування: монографія. Київ: НІСД, 2011. 336 с.
8. Етнополітична безпека України: політико-правові механізми протидії етнополітичній дезінтеграції держави: Наукова записка / Горбатенко В. П. (керівник авт. кол.), Шемшученко Ю. С., Кресіна І. О., Стойко О. М. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2015. 80 с.
9. Бевза Б. Ідентичність національна. Енциклопедія політики і права. Наукове видання. За ред. д. політ. н., проф. В. П. Горбатенка і д. політ. н. П. В. Мироненка. Київ: Видавництво Політія, 2024. 788 с.
10. Голденштейн К. О. Символічні засоби формування політики ідентичності. Політичне життя. 2024. № 2. С. 150 — 156.
11. Гібернау М. Ідентичність націй. Київ: Темпора, 2012. 304 с.

References

1. Zakirov M. B. (2016). The Phenomenon of Political Thought of Russian Abroad in the Context of Ukrainian State Identity: Monograph; NAS of Ukraine, National Library of Ukraine named after V. I. Vernadsky. Kyiv. 564 p. (in Ukrainian).
2. Lozko G. (2010). Entropy of the Cult of Life in the Global Era. Anthology of Christianity: A Reader in Religious Studies and Cultural Studies / edited by G. Lozko. 2nd ed. with amendments and additions. Ternopil: Mandrivets. P. 408 — 412. (in Ukrainian).

3. Smith Anthony D. (1994). National Identity. Translated from English by P. Tarashchuk. Kyiv: «Fundamentals». 224 p. (in Ukrainian).
4. Masenko L. (2020). The Conflict of Languages and Identities in Post-Soviet Ukraine. Kyiv: LLC “Clio Publishing House”. 176 p. (in Ukrainian).
5. Gorbatenko V. P. (2025). The European Choice of Ukraine in the Conditions of the Russian-Ukrainian War. The Rule of Law: Yearbook of Scientific Works of the V. M. Koretsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine. Issue 36. Kyiv. P. 319 – 331. (in Ukrainian).
6. Polylogue on Ukrainian Identity: Political and Culturological Discourse of Domestic Intellectuals. (2025). Socio-Political Processes. Scientific Publication of the Academy “Ukrainian Politics”. Issue 23 – 24. Kyiv: Politya Publishing House P. 342 – 387. (in Ukrainian).
7. Stepyko M. T. (2011). Ukrainian Identity: Phenomenon and Principles of Formation: Monograph. Kyiv: NISD. 336 p. (in Ukrainian).
8. Ethnopolitical security of Ukraine: political and legal mechanisms for countering ethnopolitical disintegration of the state: Scientific note (2015). / Gorbatenko V.P. (head of the author’s collection), Shemshuchenko Yu.S., Kresina I.O., Stoyko O.M. Kyiv: V.M. Koretsky Institute of State and Law, NAS of Ukraine. 80 p. (in Ukrainian).
9. Bevza B. (2024). National identity. Encyclopedia of politics and law. Scientific publication. Edited by Dr. political science, prof. V.P. Gorbatenko and Dr. political science P.V. Myronenko. Kyiv: Politya Publishing House. 788 p. (in Ukrainian).
10. Goldenshtein K.O. (2012). Symbolic means of forming identity politics. Political life. 2024. No. 2. P. 150 – 156. 11. Gibernau M. Identity of Nations. Kyiv: Tempora. 304 p. (in Ukrainian).
11. Guibernau, M. (2012). The Identity of Nations. Kyiv: Tempora, 304 p. (in Ukrainian).

Volodymyr Horbatenko

*Doctor of Political Sciences, Professor,
Leading Research Fellow of the Department of Constitutional and Municipal Law
Institute of State and Law named after V. M. Koretsky
National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)*

<https://orcid.org/0000-0002-2400-954X>

e-mail: stateandlaw@ukr.net

**UKRAINIAN REALITIES: FROM IDENTITY CRISIS TO
NATIONAL WORLD PERCEPTION**

Abstract

The results of the discourse related to the search for the optimal model of Ukrainian national identity are systematized. The manifestations of the identity crisis in independent Ukraine and the process of overcoming it by reorienting the national worldview from social identity to the purposeful formation of a model of national identity are characterized. The possibilities, content and prospects for the formation of a modern model of Ukrainian national identity are analyzed. The main directions of its formation include: restoring justice in relation to Ukrainian national culture; identification of citizens with the Ukrainian nation as a socio-cultural community; creating conditions for the formation of tolerance, dialogue between other ethnic groups; consolidation of the state and society on the basis of civil unity; involvement of all spheres of public life in the process of creating Ukrainian national identity. The main directions of overcoming the identity crisis in the process of modernization of Ukrainian society are identified: 1) development of a system of stable institutional guidelines corresponding to the current stage of modernization of Ukrainian society; 2) gradual mastering of a pluralistic type of self-identification of the individual, which involves free, creative, open personal search and choice; 3) filling identification practices with new content, with an orientation towards combining in the minds of subjects of socio-political development real and symbolic worldviews; 4) creative assimilation at the level of state power of Western standards of consumption, standard of living, individual freedom with the aim of their establishment in national social practice. It has been found that the formation of a model of national identity requires the establishment of a balanced policy aimed not

only at stabilizing the current situation, but also at a long-term strategy for the renewal of society, which should be based on a deeply realized responsibility of a free person.

Keywords: identity crisis; national identity; pseudo-identity; identity politics; self-identification; national worldview; civil society; national security; European integration; model of national identity.

Стаття надійшла до редакції 29.10.25

© Горбатенко В. П., 2025